

## STANOWISKO KOMISJI KODYFIKACYJNEJ PRAWA RODZINNEGO

w odpowiedzi na pismo Rzecznika Praw Dziecka

znak: ZRN.441.1716.2024.ER

w odpowiedzi na pismo z dnia 9 stycznia 2025 r., dotyczące postulatu nowelizacji art. 58 k.r.o. w celu umożliwienia orzekania w wyroku rozwodowym o alimentach obowiązujących wstecznie od daty wniesienia pozwu, Komisja Kodyfikacyjna Prawa Rodzinne przedstawia następujące stanowisko.

### 1. Charakter konstytutywny wyroku rozwodowego i związane z tym ograniczenia

Zgodnie z art. 58 § 1 k.r.o., orzeczenie rozwodu wywołuje skutki prawne *ex nunc* – dopiero od momentu jego prawomocności. Ta konstytutywna natura orzeczenia rozwodowego przekłada się również na możliwość orzekania o obowiązku alimentacyjnym wobec wspólnych małoletnich dzieci stron – obowiązek ten dotyczy wyłącznie okresu po rozwodzie.

Ugruntowaną linię orzeczniczą potwierdzają m.in. 1) wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 marca 1955 r., I CR 808/54, zgodnie z którym:

*Niedopuszczalne jest nadawanie rygoru natychmiastowej wykonalności orzeczeniu o alimentach dla dzieci w wyroku orzekającym rozwód. Zbędne jest również określenie daty początkowej płatności tych alimentów, gdyż datą tą jest z samego prawa data uprawomocnienia się wyroku orzekającego rozwód.* albo

2) wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 15 czerwca 2021 r., I ACa 1006/19, który stanowi:

*W sprawie o rozwód, rozstrzygnięcie o obowiązku alimentacyjnym rozwodzących się rodziców względem ich małoletnich dzieci, odnosi się do świadczeń od daty prawomocności tego wyroku.*

Stanowisko to jest również powszechnie akceptowane w literaturze prawniczej, m.in.: J. Gudowski, *art. 58 [inne rozstrzygnięcia sądu rozwodowego] [w:] Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Warszawa 2025 oraz J. Ignaczewski, *[alimenty na małoletnie dzieci] [w:] Sądowe Komentarze Tematyczne, Rozwód i Separacja*, red. J. Ignaczewski, wyd. 4, Warszawa 2010

### 2. Dostępne środki ochrony alimentacyjnej dziecka w toku procesu rozwodowego

Mimo ograniczenia wynikającego z konstytutywności wyroku, aktualne przepisy przewidują skuteczny mechanizm zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych w toku sprawy rozwodowej. Na podstawie art. 753 § 1 k.p.c.:

*W sprawach o alimenty zabezpieczenie może polegać na zobowiązaniu obowiązanego do zapłaty uprawnionemu jednorazowo albo okresowo określonej sumy pieniężnej. (...) podstawą zabezpieczenia jest jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia.*

To rozwiązanie procesowe umożliwia szybkie orzeczenie tymczasowych świadczeń alimentacyjnych na czas postępowania – bez konieczności przeprowadzenia pełnego postępowania dowodowego.

Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 grudnia 1995 r., I ACr 850/95:

*Przepis art. 753 § 1 k.p.c., jako przepis szczególny odnoszący się do zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych, stanowi również odstępstwo od wyrażonej w art. 731 k.p.c. zasady, że zarządzenie tymczasowe nie może zmierzać do zaspokojenia roszczenia. Z charakteru roszczenia alimentacyjnego, przeznaczonego na zaspokojenie bieżących potrzeb uprawnionego wynika, że również okresowe kwoty płacone z tytułu zabezpieczenia powództwa alimentacyjnego zaspokajają wprost bieżące potrzeby uprawnionego. W długotrwałym procesie alimentacyjnym uzasadnione jest obejmowanie kwotą zabezpieczenia pełnych środków utrzymania osoby uprawnionej, gdyż niweluje się wówczas zjawisko narastania zaległości egzekucyjnych, a dostosowujący się do zarządzeń tymczasowych pozwany ma przewidywalną sytuację procesową.*

Zgodnie z poglądami doktryny, art. 753 k.p.c. reguluje **szczególny sposób zabezpieczenia roszczeń alimentacyjnych**, który ma charakter nowacyjny. Zabezpieczenie w tym przypadku **antycypuje treść przyszłego rozstrzygnięcia**, ma zatem charakter *quasi*-merytoryczny, co jest wyjątkiem od generalnej zasady wynikającej z art. 731 k.p.c. Tego rodzaju zabezpieczenie pozwala teoretycznie na szybkie uzyskanie świadczenia już na etapie toczącego się procesu o rozwód.

Ponadto sądy powszechnie akceptują możliwość, by zabezpieczenie obejmowało nie tylko podstawowe potrzeby, lecz także pełne środki utrzymania – szczególnie w przypadku długotrwałych postępowań rozwodowych. Dostosowanie się obowiązane do postanowienia zabezpieczającego zapobiega narastaniu zaległości i sprzyja stabilności sytuacji procesowej.

Dodać należy, że zapewnienie środków utrzymania osobie uprawnionej do alimentacji, nawet jeśli ma miejsce w trybie zabezpieczenia, może obejmować okres wcześniejszy, nawet od dnia złożenia pozwu o rozwód. Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 5 lipca 1995 r., III CZP 86/95, *sąd, wydając w czasie trwania procesu rozwodowego postanowienie o obowiązku przyczyniania się jednego z małżonków do zaspokojenia potrzeb rodziny (art. 443 § 1 k.p.c.), może ustalić wcześniejszą datę realizacji tego obowiązku niż data postanowienia*. Z uzasadnienia uchwały jednoznacznie wynika, że może to być nie tylko data złożenia wniosku, ale i data złożenia pozwu o rozwód. Co prawda powyższa uchwała została podjęta w stanie prawnym, w którym postępowanie zabezpieczające w sprawach o rozwód regulował uchylony z dniem 5 lutego 2005 r. art. 443 k.p.c., niemniej jednak istota tej uchwały, a także cel, jakiemu służy postępowanie zabezpieczające w sprawach o rozwód, czyni zaprezentowane w tej uchwale stanowisko w pełni aktualnym.

W konsekwencji dostępne w aktualnym stanie prawnym środki ochrony alimentacyjnej dziecka w toku procesu rozwodowego należy uznać za wystarczające, bez potrzeby wprowadzania zmian legislacyjnych w tym zakresie. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem, że aktualny stan prawny stawia dzieci, którym przyznawane są świadczenia alimentacyjne w wyroku rozwodowym w gorszej sytuacji od tych, których zobowiązania alimentacyjne są dochodzone w postępowaniu skoncentrowanym wyłącznie na zobowiązaniu alimentacyjnym (np. dzieci pozamałżeńskich). Sytuacje procesowe w obu tych przypadkach są co prawda różne, jednak nie uzasadnia to tezy, że wysokość świadczeń orzekanych w ramach zabezpieczenia powództwa,

a szczególnie w sprawach o rozwód, jest zazwyczaj niższa. W tym przypadku jest osiągany ten sam skutek zabezpieczenia interesu uprawnionego przy zastosowaniu odmiennych instrumentów procesowych.

### 3. Niedopuszczalność równoległych postępowań alimentacyjnych (art. 445 k.p.c.)

Wskazać należy również, że ustawodawca przeciwdziała dublowaniu postępowań alimentacyjnych. Na podstawie art. 445 § 1 k.p.c. „w czasie trwania procesu o rozwód (...) nie może być wszczęta odrębna sprawa o alimenty (...) pomiędzy małżonkami a ich wspólnymi małoletnimi dziećmi co do świadczeń za okres od wytoczenia powództwa o rozwód.

Zatem w sytuacji, gdy istnieje potrzeba rozstrzygnięcia o alimentach na czas trwania postępowania rozwodowego – mechanizm zabezpieczenia z art. 753 § 1 k.p.c. staje się jedyną i właściwą drogą prawną, uniemożliwiając wszczynanie osobnych postępowań.

Dodatkowo sprawa o alimenty wszczęta przed wytoczeniem powództwa o rozwód lub o separację, ulega z urzędu zawieszeniu z chwilą wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację co do świadczeń za okres od jego wytoczenia. Co istotne, dopiero z chwilą wydania w sprawie

o rozwód lub o separację postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia wykonania obowiązku zaspokajania potrzeb rodziny lub o alimenty wstrzymuje się także z mocy prawa wykonanie nieprawomocnych orzeczeń o obowiązku tych świadczeń, wydanych w poprzednio wszczętej sprawie, za okres od wytoczenia powództwa o rozwód lub o separację (art. 445 § 1 k.p.c.).

Natomiast zgodnie z art. 445 § 3 k.p.c., po prawomocnym zakończeniu postępowania o rozwód lub separację, zawieszone uprzednio postępowanie podejmuje się z mocy prawa, jednak wyłącznie w zakresie, w jakim roszczenia te nie zostały objęte orzeczeniem rozwodowym.

W pozostałym zakresie dochodzi do umorzenia postępowania z mocy prawa. Co istotne – orzeczenia (np. wyrok lub postanowienie o zabezpieczeniu) wydane w zawieszonym postępowaniu, których wykonanie było uprzednio wstrzymane, podlegają wykonaniu, ale tylko za okres, którego nie obejmuje orzeczenie w sprawie o rozwód lub separację.

Ponadto podnosi się w doktrynie i orzecznictwie, że „*ten z rodziców, który świadczył alimenty na rzecz dziecka w zakresie przekraczającym jego obowiązek, nie traci roszczenia z art. 140 § 1 k.r.o. względem drugiego rodzica – tylko z tej przyczyny, że mógł we właściwym czasie bez nadmiernych trudności uzyskać dla dziecka od drugiego z rodziców świadczenia alimentacyjne* (uchwała SN z 6 marca 1975 r., III CZP 3/75, OSNCP 1976/3, poz. 32 (sprost. OSNCP 1976/4, s. 2 okładki); NP 1976/12, s. 1746 z glosą A. Kuźniara; NP 1977/5, s. 690 z omówieniem J.S. Piątowskiego, Przegląd orzecznictwa.” Tak: J. Gudowski, *art. 140 . [roszczenia zwrotne]* [w:] *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo. Piśmiennictwo*, Warszawa 2025).

### 4. Uwzględnienie zmiennych konfiguracji procesowych przy ustalaniu obowiązku alimentacyjnego

Należy także zwrócić uwagę, że w praktyce orzecniczej występują sytuacje, w których dziecko ostatecznie zostaje przy stronie pozwanej, mimo że w pozwie o rozwód wskazano, iż powinno ono pozostać przy stronie powodowej – i to powód domagał się zasądzenia alimentów. Może się tak zdarzyć zarówno wtedy, gdy pozwany w odpowiedzi na pozew wnosi o ustalenie

miejsca zamieszkania dziecka przy sobie oraz składa rozszerzenie powództwa o alimenty, jak i wtedy, gdy nie złoży odpowiedzi na pozew, a mimo to sąd – kierując się dobrem dziecka – ustala miejsce jego zamieszkania przy pozwanym. Tym samym nie można czynić generalnej reguły, że dzieci pozostają zawsze przy stronie powodowej, a obowiązek alimentacyjny dotyczy automatycznie strony pozwanej. Tego rodzaju uproszczenie prowadziłoby do błędnych założeń co do podstaw ustalania alimentów i momentu ich należności. W związku z tym brak jest podstaw do uznania, że ustalenie alimentów od daty złożenia pozwu o rozwód – niezależnie od ostatecznego rozstrzygnięcia o pieczy – byłoby uzasadnione w każdej sytuacji. Z uwagi na obowiązek sądu do samodzielnego i kompleksowego rozstrzygnięcia kwestii alimentacyjnych w wyroku rozwodowym, w oparciu o aktualny stan faktyczny, data wniesienia pozwu nie może stanowić automatycznego punktu odniesienia dla określenia początku obowiązku alimentacyjnego.

## **5. Podsumowanie i rekomendacje**

W ocenie Komisji, aktualnie obowiązujące przepisy zapewniają realne możliwości zabezpieczenia interesów dziecka w toku postępowania rozwodowego, w szczególności poprzez instytucję zabezpieczenia roszczenia alimentacyjnego z art. 753 § 1 k.p.c., skutecznie funkcjonującą w praktyce sądowej. Zmiana art. 58 k.r.o. w postulowanym kierunku, choć mająca na celu ochronę dziecka, mogłaby naruszyć systemową spójność prawa rodzinnego i cywilnego procesowego.

Z tego względu Komisja rekomenduje:

- 1) szersze propagowanie i stosowanie instytucji zabezpieczenia alimentacyjnego w toku postępowania rozwodowego,
- 2) rozważenie zmian w zakresie uprawnień sądów do działania z urzędu w kontekście zabezpieczenia alimentów na rzecz małoletnich dzieci.

Opracowały:

adw. Karolina Marszałek

Dorota Trautman, Sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie

### **Wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 17 grudnia 2009 r. I ACa 906/09**

Zgodnie z art. 58 § 1 k.r.o. w wyroku orzekającym rozwód sąd z urzędu orzeka, w jakiej wysokości każde z małżonków obowiązane jest do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania małoletniego dziecka. Nałożony na sąd obowiązek ma charakter bezwzględny. Sąd więc musi rozstrzygnąć o obowiązku alimentacyjnym nawet wówczas, gdy strona nie zgłosiła żądania lub też oświadczyła, że rezygnuje z alimentów. Zasądzone w wyroku alimenty na rzecz małoletnich dzieci odnoszą skutek na okres przypadający po rozwodzie.

### **Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 7 września 2016 r. I ACa 559/16**

Zgodnie z art. 58 § 1 k.r.o. o tym, w jakiej wysokości każdy z małżonków jest obowiązany do ponoszenia kosztów utrzymania i wychowania dziecka, sąd orzeka jedynie w wyroku orzekającym rozwód. Tak więc rozstrzygnięcie o alimentach na rzecz małoletnich dzieci stron zawarte w wyroku rozwodowym jest dopuszczalne jedynie w wypadku orzeczenia rozwodu, a tym samym jest skuteczne i odnosi się do świadczeń za okres od prawomocności tego wyroku rozwiązującego małżeństwo stron.

**Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2024 r. I NSP 266/23**

W sprawach o alimenty zabezpieczenie może polegać na zobowiązaniu obowiązanej do zapłaty uprawnionemu jednorazowo albo okresowo określonej sumy pieniężnej. W sprawach tych podstawą zabezpieczenia jest jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia (art. 753 § 1 k.p.c.). W sprawach o alimenty ustawodawca przewidział zatem wyjątek od zasady określonej w art. 731 k.p.c. i dopuścił sytuację, że zabezpieczenie może prowadzić do zaspokojenia roszczenia uprawnionego. Ustawodawca podkreślił tym samym charakter alimentów będących świadczeniem powtarzalnym, przeznaczonym na zaspokojenie bieżących potrzeb życiowych. Prowizoryczny charakter takiego zabezpieczenia wyraża się w tym, że stanowi ono samoistną podstawę świadczeń, niezależną od orzeczenia o tych świadczeniach zawartego w wyroku oraz udzielane jest tylko na czas trwania tego postępowania.